

ZO
ŽIVOTA
PAVLA
LIČKA

MATÚŠ KOSTOLNÝ

O Pavlovi Ličkovi som počúval doma od detstva. Bol kamarátom mojich starých rodičov. Keď som začiatkom deväťdesiatych rokov začal študovať žurnalistiku, napísal som o ňom prácu, ktorú som postupne rozširoval, až z nej nakoniec bola moja diplomovka. Lákalo ma písať o niekom, kto bol pre väčšinu ľudí naokolo úplne neznámy a pritom to bola novinárska osobnosť. A ešte aj to, že vďaka rodinnému priateľstvu som sa dostal k materiálom a hlavne k spomienkam Ličkovej manželky Marty. Keď som si teraz prečítal svoj študentský text, je jasné, že by som to písal inak. Platí však, že Ličkov príbeh je aj dnes atraktívny, silný a stále neznámy.

Pavel Ličko sa narodil 21. 9. 1922 v Osrblí. Jeho otec pracoval ako hájnik, horár, lesník u štátnych lesov. Matka pochádzala z Podbrezovej. Pavel Ličko mal jedného brata Tibora, ktorý vyštudoval medicínu.

Na gymnázium začal chodiť v Banskej Bystrici a tu sa začal aj, v tej dobe, pokroko-vo orientovať. Zúčastňoval sa na sedeniach takzvaného „Komunistického krúžku“, neskôr sa stal členom Sväzu priateľov SSSR v Banskej Bystrici. Aj kvôli týmto jeho aktivitám musel gymnázium po absolvovaní nižších tried opustiť a v rokoch 1937 – 1938 skoro dva roky pracoval na rozličných miestach ako pomocný robotník (na pílach, pri stavbách ciest). Roku 1939 ho prijali za žiaka Obchodnej akadémie v Banskej Bystrici, kde v roku 1943 zmaturoval. Po maturite sa zapísal na Vysokú školu obchodnú v Bratislave, ktorú však kvôli vojne nikdy neukončil.

V prvý deň Slovenského národného povstania sa ako dobrovoľník prihlásil do Čs. armády. Bol pridelený do Politického oddelenia Hlavného štábu a konkrétne pracoval vo funkcii redaktora armádneho denníka

Bojovník. V tom čase sa prihlásil aj za člena Komunistickej strany. V posledných týždňoch povstania pracoval ako frontový spravodajca. Po potlačení Slovenského národného povstania sa pripojil k partizánskej brigáde Vpred, ktorej velil podplukovník Morskaj. Štáb tejto brigády a Ukrajinský štáb partizánskeho hnutia ho poveril organizovaním osobitnej skupiny pre spravodajskú činnosť, ktorej neskôr velil kapitán Alexejenko. V tejto skupine zastával Pavel Ličko funkciu komisára. Zúčastnil sa tiež bojov o Bratislavu, kde v prvých týždňoch po jej oslobodení z poverenia Vojenskej komandatúry mesta bol veliteľom vtedajšej polície. Po skončení 2. svetovej vojny bol na záverečnom pohovore u generála Strokača na Ukrajine, kde okrem iného musel vysvetľovať útek na Západ jeho priameho nadriadeného kapitána Alexejenka. Toto obdobie je aj počiatkom jeho prekladateľskej činnosti. Pavel Ličko preložil niektoré z vybraných spi-

---

***V prvý deň Slovenského
národného povstania sa ako
dobrovoľník prihlásil
do Čs. armády.***

---

sov V. I. Lenina (*Čo robiť*, *Detická nemoc...*). Začiatkom roku 1946 začal pracovať na Povereníctve priemyslu a obchodu ako tlačový referent. 29. apríla 1948 sa Pavel Ličko oženil s prekladateľkou Martou Slukovou. V roku 1949 sa stal pracovníkom Kultúrno-propagačného oddelenia Sekretariátu ÚV KSS. Po absolvovaní štvormesačnej školy v Slapoch pri Prahe sa stal referentom pre tlač. Nielen pre osobné spory s vtedajším vedúcim oddelenia J. Šefránkom, ale aj pre rastúce pochybnosti

o vedení komunistickej strany a jej snahe po moci Pavel Ličko na vlastnú žiadosť opustil v auguste 1951 Kultúrno-propagačné oddelenie ÚV KSS. Od tohto dátumu s výnimkou dvoch relatívne krátkych období (1953/54 – *Svet socializmu*, 1963/67 – *Kultúrny život*) pracoval ako prekladateľ z ruštiny, nemčiny, ukrajinčiny a angličtiny. Prekladal pre vydavateľstvá Pravda, Obzor, Slovenský spisovateľ, Naše vojsko a LITU – literárnu agentúru.

Redaktorom *Kultúrneho života*

V roku 1963 sa stal Pavel Ličko redaktorom týždenníka *Kultúrny život*. S ním sa spája aj najvýznamnejšia, ale tiež najtragickejšia epocha jeho života. 31. marca 1967 vyšla v *Kultúrnom živote* na prvej strane reportáž „Jedného dňa u Alexandra Isajeviča Solženicyna“, ktorú napísal Ličko potom, ako sa so Solženicynom stretol napriek skoro absolútnej izolácii spisovateľa v Riazani. Reportáž sa stala svetovou udalosťou, prebrali ju desiatky svetových časopisov. Ličkovi sa však nepodarilo len napísať skvelú reportáž, podarilo

---

Reportáž sa stala svetovou udalosťou, prebrali ju desiatky svetových časopisov.

---

sa mu získať aj Solženicynovu dôveru. Zveril mu strojopisy románu *Rakovina* a divadelnej hry *Oleň i Salašovka (Jeleň a táborová prostitútkal)* a ústne ho splnomocnil k ich publikovaniu. V Bratislave obe diela rýchle preložili – *Rakovinu* Magda Takáčová a divadelnú hru *Jeleň a táborová prostitútkal* Marta Ličková. V medzičase bol Pavel Ličko spolu so

zástupcom šéfredaktora Jánom Proháckom z *Kultúrneho života* vyhodенý. Dobrovoľne s nimi odišiel aj Roman Kaliský.

Za malichernými dôvodmi ich prepustenia sa skrývali otvorené články, ktoré *Kultúrny život* v období ich pôsobenia publikoval. Išlo o materiály týkajúce sa 20. výročia SNP, rehabilitácie... A nepochybne tiež spomínanej reportáže o Solženicynovi. Ján Prohácka sa zamestnal v *Pravde*, Roman Kaliský v Československej televízii, Pavel Ličko ostal pracovať doma. Odmietol veľmi lukratívnu ponuku na miesto v kultúrnom stredisku v Sofii.

Aj jeho ďalšia činnosť však bola spojená so snahou publikovať Solženicynove diela. Keďže slovenské preklady nestihli vyjsť, pokúšal sa hlavne *Rakovinu* dostať do sveta. K tomu mu pomohlo zoznámenie sa s lordom Nicholom Bethellom, členom anglickej Snemovne lordov, človekom, ktorý sa živo zaujíma o dianie a kultúru slovanských národov. Prekladá z ruštiny a poľštiny. Lord Bethell o tomto zoznámení píše v druhej kapitole svojej knihy *Spies and Other Secrets: Memoirs from the Second Cold War*. „*Ličkovu reportáž prebral ruský emigrantský časopis Grani a mňa na ňu upozornil ruský priateľ a spisovateľ Alexander Dolberg, ktorý emigroval zo Sovietskeho zväzu v roku 1956 a žil v Londýne. To ma povzbudilo zájsť z Varšavy, kde som práve pracoval na životopise vtedajšieho lídra Władysława Gomułku (Gomułka a jeho Poľsko), do Bratislavy a zoznámiť sa s Ličkom. Počas niekoľkých stretnutí v októbri 1967 som mu predstavil svoju odbornú zainteresovanosť vo veci, ukázal som mu svoje recenzie Solženicynových diel v TLS, svoju rozhlasovú verziu Ivana Denisoviča a svoj preklad Brodského básní. On mi ukázal rukopisy a listy z Riazane a dal mi úryvok *Rakoviny*, ktorý vyšiel v *Pravde*. Tak sme si získali vzájomnú dôveru“ (Bethell Nicholas, cit. dielo, s. 21, Viking, Penguins group, 1994).*

Pavel Ličko v období rokov 1968 – 69 vycestoval trikrát do Londýna, kde sa mu za pomoci Nicholasa Bethella podarilo oboznámiť svet s novými prácami Alexandra Solženicyna. Problémom pri možnom publikovaní Solženicynových diel sa stalo, už spomínané, len ústne splnomocnenie Ličkovi od spisovateľa. Aj osobná dôvera lorda Bethella k Pavlovi Ličkovi znamenala, že londýnsky vydavateľ Bodley Head bol v roku 1968 pripravený vydať Rakovinu a takisto preklad hry Jeleň a táborová prostitútka. Bethell o tom v svojej knihe píše takto: „*Bodley Head pripravil zmluvy, ktoré som zobral do Bratislavy. 22. marca 1968, v reštaurácii na Zochovej chate vzdialenej 30 km od mesta ich Ličko podpísal v prítomnosti mojich priateľov Allana Williama, Henrietty Baker ako aj mojej a prehlásil, že koná so súhlasom autora a podľa jeho pokynov. Ličko neskôr podpísal ďalší dokument, ktorým vydavateľstvu povolil obchodovať s právami na dielo mimo Anglicka*“ (Bethell, N., cit. dielo, s. 22).

V apríli 1968 Pavel Ličko vycestoval do Moskvy, aby od autora získal povolenie na kontrakt zo Zochovej chaty. So Solženicynom sa nestretol, ale vymenili si správy cez ich spoločného priateľa, spisovateľa Borisa Možajeva. Podľa Bethella mu Ličko 12. mája z Viedne poslal list, v ktorom sa píše: „*Snažil som sa nadviazať kontakt s Alexandrom (Solženicynom)... Presne som ho informoval o situácii. Nadovšetko som ho žiadal o písomné oprávnenie, ktoré potrebuje Max Reinhardt z Bodley Head... Alexander nechce otvorene odhaliť svoje prepojenie so mnou a s vydavateľstvom, ale plne schvaľuje všetko, čo som spravil. Teší sa, že v Anglicku sa chystá vydanie jeho knihy...*“ (Bethell, N., cit. dielo, s. 23). Neskôr pred súdom v Londýne Ličko odprisahal, že má ústne poverenie zariadiť publikovanie Solženicynových diel

v zahraničí. Nepochybne záslužný čin, ktorý Ličko urobil pre Solženicyna, ale aj pre celý kultúrny svet bol paradoxne spochybňovaný nielen v okupovanom Československu

---

Pred súdom v Londýne Ličko odprisahal, že má ústne poverenie zariadiť publikovanie Solženicynových diel v zahraničí.

---

a nekompromisnom Sovietskom zväze, ale aj v Británii. Opäť sa o tom môžeme presvedčiť vo faktografickej knihe Nicholasa Bethella. „*24. septembra (1970) napísal drsný komentátor Auberon Waugh do satirického dvojtýždenníka Private Eye stĺpček, v ktorom hlásal, že vydaním Rakoviny, ktoré bolo povolené prostredníctvom Pavla Lička, sme dopomohli k Solženicynovmu zatknutiu za šírenie antisovietskej propagandy. Článok ďalej tvrdil, že Ličko... aj Dolberg by mohli byť agentmi sovietskej KGB. Z toho vyplývalo, že na to, aby KGB zaistila dôvod na jeho zatknutie, využila Dolberga, Lička a mňa ako agentov v konšpirácii, pri ktorej zosnovala vydanie knihy*“ (Bethell, N., cit. dielo, s. 27). A ešte posledný citát z knihy Spies and other secrets, Lord Bethell tu na strane 36 píše: „*Na rozdiel od prognóz Private Eye a Time nedostala KGB Lička nikdy pod kontrolu. Nikdy nepodal dôkaz či akékoľvek vyhlásenie proti Solženicynovi, hoci (neskôr som to odhalil) vo väzení ho k tomu tlačili sovietski aj československí tajní policajti.*“

Na protest proti sovietskej okupácii 19. septembra 1968 spoločne aj s manželkou Martou Ličkovou vystúpil Pavel Ličko z Komunistickej strany Československa.

PAVLA LIČKA AŽ
ŽIVOTA SLEDOVAL
NIKDE ZAMESTNAN
ANI UMOŽNENÉ P

DO KONCA JEHO
A ŠTB, NEBOL UŽ
NÝ A NEBOLO MU
PUBLIKOVAT'

Súdny proces

Oveľa väčší dopad ako diskusia v anglickej tlači malo pre Pavla Lička a jeho celú rodinu súdne pojednávanie, ktoré sa uskutočnilo v Bratislave. Po domovej prehliadke a následnom zatknutí 1. 9. 1970 bol Pavel Ličko rok držaný vo vyšetrovacej väzbe. Z textu obžaloby sa dozvedáme niekoľko ďalších závažných informácií: „*Od leta 1968, keď zahraniční publicisti (Bethell), s ktorými Ličko už skôr nadviazal kontakt, vystupňovali svoju činnosť aj proti ČSSR, až do konca augusta 1970 podával im rôznymi spôsobmi, v listoch, na magnetofónových páskach a pri osobných stykoch ústne nepravdivé a skreslené informácie o pomeroch v ČSSR....*“ Spis ďalej uvádza: „*Ličko dostal za úlohu získať rukopisy diel sovietskych spisovateľov A. Solženicyna a ďalších podobných literátov, samozrejme len tých, ktorí sa dali využiť na protisovietsku propagandu a vôbec na zdiskreditovanie myšlienky socializmu a komunizmu, uskutočňovaného v ZSSR.*“ „*Obvinený v marci 1969 vystúpil v anglickej televízii BBC v rámci tzv. literárnej relácie o sovietskom spisovateľovi Solženicynovi. Hoci vedel, že sovietski občania a aj spisovatelia, ktorí sú hrdí na svoju sovietsku krajinu... posudzujú terajšiu spisovateľskú činnosť aj osobný postoj Solženicyna, hovoril o tomto renegátovi v superlatívoch.*“

Druhú časť obžaloby tvoril „prečin“ z dnešného pohľadu skoro až neveriteľný. „*V júli 1970 na byte Zemky Čejkovej v Bratislave, na Partizánskej ulici č. 3 a inde v prítomnosti viacerých osôb hanobil Sovietsky zväz tým, že z magnetofónového záznamu prehrával protisovietsku pieseň spievanú spevákom Karlom Krylom, resp. viacerým prítomným dal čítať z uvedeného záznamu ním rozmnožený text tejto piesne začínajúci slovami: ‚osmého listopadu 1620 u letohrádku Hviezda na Bílé Hoře...‘, v ktorej hanobil ZSSR.*“

Po zamietnutom odvolaní pred krajským súdom bola navrhovaná obžaloba do poslednej bodky uznaná a dňa 23. 6. 1971 bol Pavel Ličko odsúdený za trestný čin poškodzovania záujmov republiky a jej predstaviteľa a za trestný čin hanobenia štátu svetovej so-

---

Hanobil Sovietsky zväz tým, že z magnetofónového záznamu prehrával protisovietsku pieseň spievanú Karlom Krylom.

---

cialistickej sústavy a jej predstaviteľa na trest odňatia slobody v trvaní 18 mesiacov nepodmienečne. Trest si odpykal v Ilave v Ústave nápravnej výchovy Ministerstva spravodlivosti, kde bol zaradený na pracovisko Chemosvit. Mesiac pred vypršaním trestu bol Pavel Ličko 31. 1. 1972 podmienene prepustený so skúšobnou dobou na dva roky. O mesiac nato Československá televízia odvysielala televízny film Kto je lord Bethell? v ňom bol Ličko prezentovaný ako agent Britskej tajnej služby.

Pavla Lička až do konca jeho života sledovala ŠtB, nebol už nikde zamestnaný a nebolo mu ani umožnené publikovať. Zomrel 26. 11. 1988 v jeho byte na Vlčkovej ulici.

31. 8. 1990 Obvodný súd Bratislava I na neverejnom zasadnutí rozhodol, že odsúdený Pavel Ličko je účastný rehabilitácie.

Šéfredaktori o Pavlovi Ličkovi

Pavol Števec

(šéfredaktor *Kultúrneho života* 1963–64): „*Pala Lička pokladám za svojho priateľa a kamaráta, s ktorým som zažil mnoho pekných*

i rušných chvíľ. Nikdy som ho nevnímal ako písavého redaktora. Redaktorom Kultúrneho života sa stal ako prekladateľ, najmä prekladateľ z ruštiny. Fungoval ako inšpirátor a organizátor mnohých publicistických podujatí redakcie. V tomto bol perfektný, nenahraditeľný.

Najväčšiu zásluhu mal na prenesení Solženicynovho mena a diela zo Sovietskeho zväzu. To nemohol urobiť vlastne nikto iný, len Paľo Ličko, svojimi živými i konšpiratívnymi postupmi. Na to bol majster. Samozrejme, že vedel presne čo robí a s akým rizikom. On tieto riziká podstúpil, pretože sa cítil morálne zaviazaný voči generáciám, ktoré vystupovali v Sovietskom zväze a u nás proti fašizmu, totalite, kultu osobnosti.“

Juraj Špitzer

(šéfredaktor *Kultúrneho života* 1965 – 67):

„Pavel Ličko bol môj krajan z okolia Banskej Bystrice. O jeho existencii som sa však dozvedel až po druhej svetovej vojne od literárneho kritika Michala Považana, ktorý bol istý čas spolu s Ličkom v povstaní.

Ličko bol intelektuálom, ale zároveň prostým človekom. Vedel sa rozprávať s každým, vedel nájsť slovník, s ktorým bolo treba s tým ktorým človekom hovoriť. Aj toto ho predurčilo byť dobrým novinárom. Jeho plusom bolo, že bol vzdelaný a kultivovaný. Preložil množstvo kníh. K jeho vlastnostiam treba pridať zásadu, ktorá sa všeobecne dodržiavala v Kultúrnom živote. Redaktor bol za svoj materiál priamo zodpovedný. Ličko nebol z tých redaktorov, ktorí holdovali štylistickému dekorativizmu, používal veľmi málo metafory, ale zato bol presný, vecný a logický. Ličko mal okolo seba celý štáb ľudí, ktorí mu na požiadanie vedeli napísať.

K jeho vlastnostiam patrila aj odvaha, a nielen odvaha vystupovať so smelými názormi a myšlienkami, ale aj činmi. Redakcii sa podarilo preniesť zo Sovietskeho zväzu Solženicynove rukopisy. Urobili to obidvaja redaktori Olšinský

a Ličko. Boli vyslaní, aby urobili reportáž zo ZSSR. Spojili sa s mojím známym zo Zväzu sovietskych spisovateľov, aby im umožnil stretnúť sa so Solženicynom. To sa aj stalo. Obidvaja napísali o tomto stretnutí reportáže, Ličko okrem toho zobral od Solženicyna rukopis a preniesol ho neskôr do Veľkej Británie.

V redakcii po ich návrate vznikol spor, ktorá reportáž má byť uverejnená a ja som to mal ako šéfredaktor rozhodnúť. Rozhodol som sa pre Lička, lebo bol konkrétny a vecný. Hoci Olšinský bol napísaný expresívne a obrazne. V tej chvíli sa mi zdalo dôležitejšie uverejniť faktografickejší materiál.“

Poznámka:

* Hra sa často spomínala aj pod názvom Jeleň a postelnička, u nás vyšla pod názvom Republika práce v *Revue svetovej literatúry*, č. 6/1990, pozn. red.